

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اُسْتَادانه

همانند یک اُستاد یاد بگیرید!

خلاصه کتاب تاریخ تحلیلی صدر اسلام دکتر سید سعید روحانی و دکتر فاطمه جان احمدی

فهرست مطالب

..... ۵	درس یکم: مباحث مقدماتی
..... ۵	واژه شناسی تاریخ:
..... ۵	اعتبار علم تاریخ در منابع اسلامی:
..... ۶	اهداف و ویژگی‌های تاریخ نگاری قرآن:
..... ۸	درس دوم: محیط پیدایش اسلام
..... ۸	۱ وضعیت جغرافیایی:
..... ۸	۲ وضعیت اجتماعی:
..... ۹	وضعیت فرهنگی:
..... ۹	وضعیت دینی و اعتقادی:
..... ۱۰	وضعیت اقتصادی:
..... ۱۰	وضعیت ایران در آستانه‌ی ظهور اسلام:
..... ۱۱	درس سوم: از تولد تا بعثت حضرت محمد
..... ۱۱	از تولد تا کفالت عبدالملک:
..... ۱۱	سفر اول به شام:

۱۱	سفر دوم به شام و ازدواج با خدیجه:.....
۱۱	سایر همسران رسول خدا و حکمت چندهمسری ایشان:.....
۱۲	پیمان جوانمردان؛ پیمانی بی سابقه در شبه جزیره:.....
۱۲	بازسازی بنای کعبه:.....
۱۲	پرورش علی بن ابی طالب در دامن پیامبر خاتم:.....
۱۳	درس چهارم: از بعثت رسول الله تا هجرت مسلمانان به حبشة.....
۱۳	بعثت خاتم النبیین:.....
۱۳	پیشگامان در ایمان:.....
۱۳	مراحل سه‌گانه‌ی دعوت: دعوت از خواص:.....
۱۴	مخالفت با دعوت:.....
۱۵	درس پنجم: از مهاجرت مسلمانان به حبشة تا هجرت به یثرب.....
۱۵	۱_ هجرت مسلمانان به حبشة:.....
۱۵	تحریم مسلمانان:.....
۱۶	درگذشت حضرت خدیجه کبرا و ابوطالب:.....
۱۶	سفر تبلیغی به طائف:.....
۱۶	بازگشت به مکه:.....
۱۶	اسرا و معراج:.....
۱۷	درس ششم: مهاجرت به یثرب.....
۱۷	۱_ پیمان های ایمانی با مردم یثرب:.....
۱۷	۲_ هجرت مسلمانان به یثرب:.....
۱۷	۳_ هجرت رسول الله:.....
۱۸	۴_ تقدیم جان علی به ایمان در راه خدا:.....
۱۸	۵_ ورود رسول الله به قبا و تأسیس مسجد.....
۱۹	درس هفتم: تشکیل و تثبیت حکومت اسلامی.....
۱۹	برخی از اقدامات مهم پیامبر در مدینه:.....
۱۹	تأسیس مسجد النبی:.....
۱۹	تغییر در مبانی ارزشی یا پیوند برادری میان مهاجر و انصار:.....

۲۰	پیمان نامه‌ای عمومی:
۲۰	پیمان با سه قبیله یهودی:
۲۱	آمادگی نظامی و جهاد در راه خدا:
۲۱	مرزبندی اعتقادی یا تغییر قبله:
۲۲	درس هشتم: جنگ افروزی مشرکان؛ کارزار بدر و احد
۲۲	۱_ جنگ بدر:
۲۲	۲_ جنگ احد:
۲۴	درس نهم: جنگ افروزی مشرکان؛ از احزاب تا ابلاغ برائت
۲۴	۱_ جنگ احزاب(خندق):
۲۴	۲_ صلح حدبیبه یا پیروزی درخشنان:
۲۵	۳_ فتح مکه:
۲۶	۴_ جنگ حنین و طایف:
۲۶	۵_ برائت از مشرکان با حفظ وفای به پیمان:
۲۷	درس دهم: یهودیان در تراز قرآن
۲۷	انگیزه‌ها و اهداف مخالف یهودیان:
۲۷	روش‌ها و شیوه‌های مخالفت یهودیان:
۲۸	درس یازدهم: مواجهه‌ی یهودیان با حکومت نبوی
۲۸	۱_ برخورد مسالمت آمیز:
۲۸	۲_ برخورد فکری و اعتقادی و جدال احسن:
۲۸	۳_ برخوردهای نظامی:
۲۸	جنگ بنی قینقاع:
۲۹	جنگ بنی نضیر:
۲۹	جنگ بنی قریظه:
۲۹	جنگ خیر:
۲۹	福德؛ نمادی از معنای عظیم:
۳۰	درسدوازدهم: منافقان در تراز قرآن
۳۰	مقدمه:

۳۰	اوّصف و ویژگی‌های منافقان:
۳۱	اهداف و انگیزه‌های منافقان:
۳۱	روش‌ها و شیوه‌های منافقان:
۳۲	درس سیزدهم: عملکرد منافقان در برابر حکومت نبوی
۳۲	مقدمه:
۳۲	۱_ منافقان در جبهه‌ی احد:
۳۲	۲_ جنگ بنی مصطفی:
۳۳	۳_ افک؛ آزمونی برای جامعه‌ی دین‌مدار:
۳۳	۴_ جنگ احزاب میدان مانور منافقان:
۳۴	۵_ جنگ تبوك؛ کودتای خزنه:
۳۴	۶_ مسجد ضرار؛ نمادی از جنگ نرم:
۳۵	درس چهاردهم: مباھله، حجۃ‌الوداع و سپاھ اسامه.
۳۵	۱_ مباھله یا رویارویی با مسیحیت:
۳۵	۲_ حجۃ‌الوداع و غدیر خم:
۳۵	۳_ تجهیز سپاھ اسامه:
۳۶	درس پانزدهم: رحلت رسول الله، سقیفه و استدلال علی درباره جانشینی
۳۶	۱_ نانوشته ای گویاتر از هر نوشته:
۳۶	۲_ رحلت خاتم پیامبران:
۳۶	۳_ سقیفه بنی ساعدة:
۳۶	۴_ استدلال امام علی درباره جانشینی خود در نهج‌البلاغه:
۳۸	درس شانزدهم: جهانی بودن اسلام و عوامل گسترش آن:
۳۸	۱_ داعیه جهانی اسلام:
۳۸	۲_ عوامل موفقیت و گسترش اسلام:
۳۹	نقش قرآن کریم در گسترش اسلام:

درس یکم: مباحث مقدماتی

واژه شناسی تاریخ:

تاریخ از نظر لغت به معنای شناساندن وقت و تعیین زمان است. تاریخ مفهومی انتزاعی است که حداقل با معنا از آن مشتق میشود:

وقایع گذشته

مطالعه و بررسی وقایع

تاریخ به مجموعه حوادث طبیعی و فرهنگی و اقتصادی گفته می شود که در گذشته و در زمان و مکان و در متن زندگی انسانها و در رابطه با آنها رخ داده است.

تاریخ دارای سه سطح است:

تاریخ تحلیلی – تاریخ نقلی – فلسفه تاریخ.

تاریخ نقلی: علم به وقایع و حوادث سپری شده و اوضاع و احوال انسان ها در گذشته مانند زندگی نامه ها و فتح نامه ها. چهار ویژگی تاریخ نقلی عبارت است از: جزئی نقلی علم به بودن و به گذشته تعلق داشتن.

تاریخ تحلیلی: مطالعه و تحلیل حوادث و وقایع گذشته را تاریخ تحلیلی می گویند بنابراین توضیح اسباب و علل حوادث و وقایع در تاریخ تحلیلی صورت می گیرد. مسائل و قواعد مورد استنباط تاریخ تحلیلی فقط به گذشته اختصاص ندارد و به حال و آینده نیز تعمیم پذیر است. تاریخ تحلیلی مانند تاریخ نقلی به گذشته تعلق دارد و علم به بودن است اما برخلاف تاریخ نقلی کلی و عقلی است.

فلسفه تاریخ: فلسفه تاریخ یکی از مهمترین شعبه های فلسفه است که کمتر پدیدهای از حوزه تاثیر آن به دور مانده است. اگر فلسفه به معنای علت یابی در کنار تاریخ به معنای حوادث و وقایع جزئی قرار گیرد فلسفه تاریخی شکل می گیرد که هدف آن بازگو کردن از علل وقایع و حوادث جزئی است که امروزه به آن تاریخ تحلیلی می گویند.

اعتبار علم تاریخ در منابع اسلامی:

۱_علم تاریخ منبع شناخت: از منابع مهمی که امروزه اهمیت ویژه ای دارد و قرآن نیز بر آن بسیار تاکید کرده است علم تاریخ و اطلاعات تاریخی است که به عنوان یکی از منابع شناخت معرفی شده است. در قرآن آیات بسیاری وجود دارد که آدمی را به مطالعه آثار آفاقی و سیر محققانه در زمین و تاریخ اقوام گذشته فرامی خواند و از انسانها می خواهد عبرت بگیرند. از نظر قرآن تاریخ بشر و تحولات آن بر اساس سنت ها صورت می گیرد و سنت های الهی به سایر افراد سوابیت پذیر است به همین دلیل توجه و شناسایی آن ها و عمل به آن ها در انحطاط یا تعالی جامعه نقش بسیاری دارد.

۲_ اهداف و فایده های تاریخ: تاریخ نقلی، تاریخ علمی و فلسفه تاریخ هر زه سودمند هستند چرا که علم به احوال و سیره زندگی اشخاص سودمند و حرکت آفرین است.

برخی فواید مهم دانشی و کاربردی و راهبردی مطالعه تاریخ اسلام:

شناخت خصوصیات فردی و اجتماعی و اخلاقی پیامبر؛

شناخت روش های گوناگون تبلیغی و تربیتی و اعتقادی رسول اعظم؛

شناخت مراحل حرکت پیامبر در برقراری حکومت اسلامی؛

شناخت آیات قرآن و مراحل گوناگون نزول آن؛

شناخت حقانیت اسلام ریشه های عقیدتی آن.

به طور کلی هدف از علم تاریخ و اطلاعات تاریخی را می توان چنین بسته بندی کرد:

فهم تاریخ و بررسی حوادث گذشته

شناخت سنت های الهی

ابزار تصویری و دستیابی به الگویی مناسب رفتاری.

اهداف و ویژگی های تاریخ نگاری قرآن:

۱_ اهداف قران در بازگویی حوادث تاریخی:

قوت قلب و استوار ساختن دل و جان رسول خدا؛

موعظه و تذکر برای مومنان؛

انذار و هشدار به کافران؛

عبرت گیری از گذشته؛

آیه بودن تاریخ؛

ایجاد زمینه مناسب برای تفکر و تأمل بیشتر.

۲_ ویژگی گزارش های تاریخی قرآن:

ویژگی های محتوایی:

تاریخ قرآن تاریخ اسلامی

قانونمندی تاریخ و نشان دادن عمومیت جریان سنت الهی در میان تمامی اقوام

پرده برداری از اندیشه های حادثه سازان

گزارش از دنیا و آخرت.

ویژگی های روشی:

علت یابی وقایع تاریخی

استفاده از سبک های متنوع در بیان گزارش های تاریخی

آموزش معارف دینی و بیان اصول مبارزه

کم توجهی به اسامی اشخاص

نوعی از تاریخ عمومی بودن گزارش های قرآنی

به کارگیری استدلال و برهان در شیوه تاریخ نگاری.

درس دوم: محیط پیدایش اسلام

شبہ جزیره در واقع خاستگاه اسلام است به همین دلیل آگاهی از اوضاع آن و آداب و رسوم و عقاید و ویژگی‌های ساکنانش بسیار ضروری است.

۱ وضعیت جغرافیایی:

شبہ جزیره عربی بزرگترین شبہ جزیره جهان است و در حال حاضر کشورهای یمن و عربستان و قطر و غیره در این منطقه جای دارند. در واقع این منطقه محل تلاقی قاره‌های آسیا و اروپا و آفریقا است.

۲ وضعیت اجتماعی:

ساکنان شبہ جزیره به اعراب قحطانی و عدنانی تقسیم می‌شدند. عربهای قحطانی یا جنوبی که اکثریت را به خود اختصاص می‌دادند از بومیان اصلی منطقه و عرب اصلی به شمار می‌آمدند. عرب‌های عدنانی یا شمالی نیز به کسانی گفته می‌شد که از نژاد عرب نبودند بلکه اجداد آنها به این منطقه کوچ کردند و عربی تکسب کردند.

برخی از ویژگی‌های ناپسند اعراب:

برده داری زنده به گور کردن دختران و کشنن فرزندان رباخواری و کسب درآمد های ناروا گمراهی و ضلالت و رواج فساد و فحش به دلیل شرایط نامناسب زندگی و دشواری راه در حجاز و بخش مرکزی حجازیان با مردمان متمدن جهان آن روز چندان در ارتباط نبودند و این امر سبب شده بود که قدرت‌های بزرگ یعنی ایران و روم نتوانند به آنها تهاجم کنند.

برخی از شاخصه‌های اجتماعی شبہ جزیره:

دوری از زندگی شهری: بخش وسیعی از منطقه شمالی شبہ جزیره دارای مراتع و صحراء است به همین دلیل دامداری در آن رواج دارد و در آن روزگار به غیر از مناطق محدودی چون مکه و طائف یک جانشین بودند بیشتر اعراب بادیه نشین بودند و با دامداری روزگار می‌گذراندند بنابراین استمرار و یکنواختی صحراء آثار را به گونه‌ای پرورده بود که به دولتها و تشکیلات شهری به دیده حقارت می‌نگریستند.

حاکمیت پیوند نزدی و نظام قبیله‌ای: پیش از ظهور اسلام در حجاز و مرکز شبہ جزیره حکومت مرکزی وجود نداشت و آنها تابع حکومت نبودند و افراد فقط با انتساب به یکی از قبایل هویت و قدرت می‌یافتند و هر قبیله مانند کشوری مستقل به شمار می‌آمد.

تعصب و تعصب‌گرایی افراطی: از مهمترین خصوصیات زندگی قبیله‌ای قبول مسئولیت مشترک افراد در دفاع از منافع قبیله است که از آن به تعصب تعبیر می‌شود تعصب روح قبیله و صفت باز قبایل عربی و نشانه

